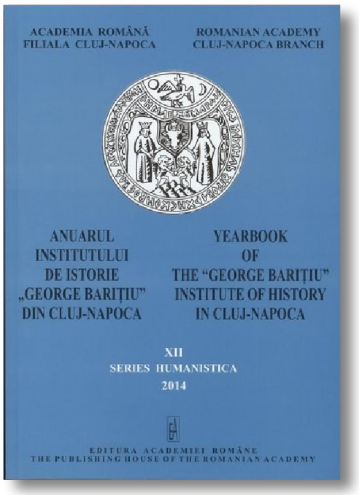

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca
Series *Humanistica*

humanistica.ro

„Tânăra generație" în haine de funcționar. Cazul Mircea Vulcănescu

Ionuț Butoi

How to cite this article:
Butoi, Ionuț (2014) *„Tânăra generație" în haine de funcționar. Cazul Mircea Vulcănescu*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 12, pp. 19–34. DOI: 10.5281/zenodo.22966368

© 2014: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

„TÂNĂRA GENERAȚIE" ÎN HAINE DE FUNCȚIONAR. CAZUL MIRCEA VULCĂNESCU

Ionuț Butoi

Universitatea din București
Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării

Abstract. *The Young Interwar Generation is primarily known for its prodigious publicistic activities and the political (mis)adventures of its members. It is therefore not surprising that most studies pertaining to this generation of Romanian intellectuals have been undertaken using the venerable methodology of traditional* ***intellectual history*** *and its corresponding modes of analysis. More recently, however, studies concerning this phenomenon have been characterized by* ***social history*** *approaches. Of primary importance here is the socio-cultural context that structured the interpersonal and intergenerational relationships of these intellectuals, their gender roles, as well as their personal life-stories and career development. From a larger heuristic standpoint, such an approach enables us to gain a more nuanced insight into the society in which these writers lived. On a still more "micro" level of analysis, the scholar thus gains access to the "strategic reasoning" that informed the decisions of the historical actors in question.*

*Such newer approaches reconstruct a livelier, more textured image of the world from which these young people originated, lived, created, and acted. Moreover, the significance of the ideas and concepts deployed by the "young generation" acquire "materiality", that is a shape which moulds itself onto the social reality they sought to describe and critique. Let us take for example the famous theory of "****forms without substance****" – an idea articulated by Titu Maiorescu as early as the 19th century. This was an attempt to encapsulate the deficiencies engendered by the overly hasty policies of socio-political modernization undertaken by Romanian political and intellectual elites. Many thinkers during the interwar period subscribed to Maiorescu's critique. Amongst them was Nae Ionescu, one of the most influential figures among the young generation. Ionescu extended Maiorescu's critique in a more radical direction. He discounted the possibility of* ***gradual*** *adaptation to western models, affirming the outright* ***incompatibility*** *between western institutions and autochthonous traditions.*

One of the major themes brilliantly explored in the interwar literature was precisely this tension between the institutionalized forms of the modern state and a society with its own rules, practices, and norms; many of them at odds with the formalized prescriptions of the state. The purpose of this article is to explore some of the strategies whereby intellectuals negotiated this tension in the creative, everyday, and professional aspects of their life. My focus here is ***Mircea Vulcănescu****, who was one of the most talented and practically skilled exponents of the "young generation". In many ways, Vulcănescu is an atypical case. By virtue of his technocratic career, he*

An. Inst. de Ist. „G. Barițiu" din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. XII, 2014, p. 19–34

succeeded in ascending to the higher rungs of the Greater Romanian state apparatus. In the process, he gained intimate knowledge of the mechanisms that enabled the functioning of the Romanian state. He was therefore perfectly positioned to add a practically-informed dimension to his colleagues' purely theoretical critiques. My analysis, therefore, seeks to clarify Mircea Vulcănescu's motivations and life-strategies and, in so doing, further edify the interwar socio-cultural context and social practices. A no less important goal is to outline Vulcănescu's assessment of certain contemporary social realities.

Key words: *Mircea Vulcănescu, young generation, interwar history, social history, modernization*.

1. CUM SE TRĂIA TENSIUNEA ÎNTRE FORMĂ ŞI FOND ÎN INTERBELIC?

Fenomenul „tinerei generații" din interbelicul românesc este cunoscut mai ales pentru activitatea publicistică a reprezentanților săi sau pentru diversele aventuri politice. Nu este de mirare că în studiile dedicate subiectului predomină analizele de text ce țin, cu precădere, de *istoria ideilor*. În ultima perioadă, au început să apară abordări noi[1], ce țin de o *istorie socială* a acesteia, prin care este pusă în context socio-cultural şi analizată prin prisma relațiilor sociale, inter şi intra-generaționale, a structurilor de gen, traseelor organizaționale şi de carieră personală. În acest sens, avem o tânără generație care este privită atât într-o dimensiune structurală, obținând, astfel, o imagine nuanțată asupra societății în care au trăit reprezentanții ei, cât şi într-o dimensiune „micro", în care comportamentul/ deciziile individului sunt analizate prin prisma „raționalității strategice"[2].

Avantajul unei astfel de abordări este că se obține o imagine mai vie asupra lumii sociale din care proveneau aceşti tineri, în care au trăit şi au acționat ei. De asemenea, semnificațiile ideilor şi ale conceptelor folosite de „tânăra generație" se „întrupează", prind un contur concret, cu priză la realitatea socială pe care, de altfel, căutau să o descrie. De pildă, să luăm cunoscuta idee a nepotrivirii dintre formă şi fond, lansată de Titu Maiorescu încă din secolul al XIX-lea şi folosită pentru a descrie deficiențele unei modernizări prea grăbite a societății românești. În perioada interbelică, pe linia maioresciană s-au înscris mai mulți gânditori, cel care a avut priza cea mai mare la tineri fiind Nae Ionescu. Acesta a dus critica modernizării mult mai departe decât Maiorescu, afirmând că problemele nu sunt generate doar de ritmul nepotrivit, intempestiv, al acesteia, ci şi de nepotrivirea funciară față de fondul cultural autohton[3].

Cum se trăia însă concret, „pe viu", această tensiune între forma instituțională a statului modern şi realitatea unei societăți cu reguli, practici şi norme sociale

[1] Mă refer, în special, la cercetările întreprinse pe subiectul Şcolii Gustiene de către şi sub coordonarea profesorului Zoltán Rostás.

[2] În sensul conceptului de *raționalitate* discutat de Giovanni Levi, *On Microhistory*, p. 104–108, în *** *New perspectives on historical writing*, Peter Burke (ed.), Cambridge, Polity Press, 2001.

[3] Nae Ionescu, *Roza vânturilor*, Bucureşti, 1990, p. 216–217.

proprii şi, de multe ori, contrare acestuia? Miza articolului de mai jos este de a furniza un răspuns la această întrebare prin studiul focalizat pe Mircea Vulcănescu. Unul dintre cei mai talentați şi dotați membri ai „tinerei generații”, Vulcănescu este, într-un anume fel, atipic prin cariera sa de tehnocrat al României Mari, care a parcurs mai multe trepte în ierarhia administrativă, ajungând până la nivelul de secretar de stat. A cunoscut, astfel, din interior, mecanismele statului modern român, putând revizui ceea ce alți colegi ai săi criticau sau analizau din punct de vedere strict teoretic. Scopul analizei de mai jos este de a oferi o imagine mai clară asupra motivațiilor şi strategiilor de viață ale lui Mircea Vulcănescu, precum şi acela de a mai obține, prin intermediul mărturiilor sale, crâmpeie de viață cotidiană care pot lămuri mai bine contextul şi practicile sociale ale elitei interbelice în general, dar şi elemente ale reflecției vulcănesciene asupra unor realități curente ale epocii.

2. ÎNCEPUTURI

Mircea Vulcănescu provenea dintr-o familie de funcționari/inspectori fiscali de rang mediu ai statului modern. Mărturiile familiale concordă în a atesta o vocație umanistă a tânărului licean Vulcănescu, ce consuna prea puțin cu viitorul pe care tatăl său, inspector financiar al Vechiului Regat, îl proiectase pentru el. După unirea de la 1918, Mihail Vulcănescu, tatăl lui Mircea, fusese numit de guvern director al Societății Petroşani şi, din postura de funcționar folosit pentru unificarea legăturilor economice ale României Mari, văzuse nevoia de tehnicieni pe care o generase integrarea Ardealului industrializat. Astfel că intenția, formulată explicit, a „bătrânului” Vulcănescu era ca fiul său să urmeze Politehnica. Însă Mircea Vulcănescu se înscrie, spre dezamăgirea tatălui, la Facultatea de Filosofie şi Litere şi la cea de Drept, cel puțin conform mărturiei surorii sale, Michette Vulcănescu[4]. Dacă interesul pentru sociologie poate fi văzut ca ținând de aceeaşi vocație personală, Vulcănescu ajungând să îşi dea licența cu profesorul Gusti, specializarea în economie, care va fi făcută cu ocazia studiilor din Paris dintre 1925–1928, pare a fi mai degrabă o obligație de familie. În documentele din arhiva Vulcănescu, am găsit câteva notițe introspective despre alegerea specializărilor – economie şi sociologie: „am avut de ales între economie şi drept; avocatură sau finanțe. Sociologia îmi serveşte pentru cunoaşterea realității sociale şi pentru degajarea forțelor în luptă (AV[5])”. Din punctul de vedere al economistului, notează Vulcănescu, sociologia îi va servi pentru „lărgirea orizontului”.

Aflat la Paris, Vulcănescu se va implica activ în faimoasa „conspirație” a carliştilor, adică în tentativele de aducere pe tron al prințului Carol, viitorul rege Carol al II-lea. A fost singura aventură politică în care s-a lăsat antrenat Vulcănescu,

[4] Michette Vulcănescu, *...A fost omul timpului său*, „Manuscriptum”, XXVI, nr. 1–2, 1996, p. 250.

[5] Pentru a nota citările din însemnările inedite ale lui Mircea Vulcănescu ce provin din arhiva privată a familiei sale, voi folosi acronimul AV (Arhiva Vulcănescu).

mai târziu dezamăgit de rege, votând inclusiv împotriva Constituției din 1938 cu prețul propriei demisii, neacceptată însă. Carlist, aşadar, a întreținut la Paris legături cu Mihail Manoilescu, personajul politic cel mai faimos pentru „cauza" restaurației lui Carol, care, implicat adânc în această afacere, a agitat apele politice ale ultimelor momente ale guvernării liberale şi a sfârşit prin a fi arestat pentru scurt timp tocmai din acest motiv. Vulcănescu însuşi riscă să transmită mesaje secrete ale carliştilor, într-una din întoarcerile sale din țară, dar este prins de agenții Siguranței şi „fapta" îi atrage întreruperea devizelor necesare continuării studiilor la Paris, conform mărturiilor celei de-a doua soții. Nu se ştie cât de apropiată era relația directă cu Mihail Manoilescu[6], însă se ştie cu certitudine că era prieten bun cu fratele acestuia, Grigorel, încă din timpul studiilor secundare şi din ASCR (Asociația Studenților Creştini Români). Şi se pare că această relație a jucat un rol important în debutul carierei lui Vulcănescu de la Ministerul de Finanțe.

După căderea guvernului liberal din toamna anului 1928, Manoilescu redevine influent, chiar dacă nu ocupă un loc de prim-plan în noile aranjamente politice şi chiar dacă problema restaurației este amânată, pe moment, de Iuliu Maniu[7]. Se pare că datorită influenței lui Manoilescu ar fi fost numit tânărul Vulcănescu pe postul de referent la Ministerul de Finanțe, odată cu reorganizarea acestui departament. O scrisoare din Arhiva Vulcănescu, semnată de Grigorel Manoilescu şi datată 3 mai 1929, pare să confirme acest lucru: „Dragă Mircea, dacă nu ți-a telefonat încă fratele meu, ia *imediat* (subl.a.) contact cu el în legătură cu reorganizarea Oficiului de Studii de la Ministerul de Finanțe, unde el ar fi dorit ca tu să joci un rol important". De asemenea, şi Margarita Vulcănescu îşi amintea, fără să fie prea sigură, că Mihail Manoilescu l-ar fi numit pe soțul ei referent[8].

La doar câteva luni de la angajarea ca referent, M. Vulcănescu participă deja la elaborarea bugetului general al statului pentru anul 1930 (situația se va repeta în anii următori). Între timp, se lansează şi pe scena publică a Bucureştiului, ținând numeroase conferințe pe teme generale: sistemul economic mondial, reformele din SUA şi economia sovietică, gospodăria țărănească etc. Reflecțiile sale despre sistemul economic mondial şi tendințele sale au fost sintetizate în studiul *Spre un nou medievalism economic* (1932), în care discută sistemele capitalist, comunist şi tendințele structurale către un nou tip de economie, determinate de criza economică.

[6] Margarita Vulcănescu scrie că Vulcănescu ar fi intermediat împăcarea dintre Mihail Manoilescu şi Nae Ionescu, profesorul fiind „convertit" la carlism ceva mai târziu decât primul. În „*Jelui-m-aş şi n-am cui, Jelui-m-aş codrului...*", „Manuscriptum", XXVI, nr. 1-2, 1996, p. 241, Vulcănescu însuşi povesteşte episodul, în *Nae Ionescu aşa cum l-am cunoscut,* ocazia împăcării fiind o serie de dovezi, declarații, documente şi stenograme legate de afacerea abdicării prințului Carol, pe care Manoilescu i le furnizase lui Nae Ionescu, cu condiția ca ultimul să se împace cu el. Campania carlistă a luat un mare având prin aceste dezvăluiri. Interesant este că Manoilescu, în memoriile sale, nu evocă acest „detaliu".

[7] Mihail Manoilescu, *Memorii,* vol. 1, Bucureşti, Edit. Enciclopedică, 1993, p. 172.

[8] Zoltán Rostás, *Chipurile oraşului. Istorii de viață în Bucureşti*, Iaşi, Edit. Polirom, 2002, p. 100.

Pune în discuție ideea unui *nou ev mediu* (care avea şi o conotație spirituală în accepția ei originală), lansată în epocă de rusul Nicolai Berdiaev, audiat de Vulcănescu la Paris, în perioada studiilor sale în economie. Era o idee care prinsese în epocă. În mod concret, Vulcănescu o folosea pentru a desemna noul tip de organizare socială şi economică ce se întrevedea în urma marii crize, care nu va mai fi bazat pe libertatea individuală protejată juridic a capitalismului clasic, ci pe organizarea colectivă şi dirijismul economic. În mod surprinzător, poate, pentru cititorul de astăzi, Vulcănescu încadrează SUA în rândul țărilor care au părăsit modelul clasic-liberal în favoarea unei organizări colective, mergând aşadar spre aceeaşi tendință reprezentată, la modul extrem, de economia centralizată şi planificată total a U.R.S.S. Ulterior, în 1934, analizând evoluțiile economice internaționale, observă o altă tendință importantă generată de gestionarea marii crize de către marile puteri: „socializarea pagubelor”, adică „preluarea artificială de către colectivitate” a falimentelor private prin intervenția directă a statelor[9]. Observațiile asupra acestui nou caracter al gestiunii crizei (prezent, ca fenomen, şi în zilele marii noastre crize) sunt continuate într-o altă analiză, din 1937, în care constată două tendințe: „autonomizarea” economiilor naționale şi păstrarea acestora într-o structură tipică timpului de război, prin subordonarea ei unui „îndrumător comun”, adică unei coordonări impuse de stat. De altfel, concluzia studiului este că aceste transformări ale economiei arată că, de fapt, „lucrează, în lumea de astăzi, pregătirea de război”[10].

3. ÎNTRE FICȚIUNE ŞI REALITATE

În paralel cu aceste conferințe şi studii publicate în reviste sau cotidiene financiare, în care „descurca” marile tendințe economice mondiale, Vulcănescu a fost numit, la ordinul ministrului de Finanțe Alexandru Neagu, în iunie 1935, director la Vămi, un salt brusc şi neaşteptat, după cum mărturiseşte:

> *„Astăzi m-au numit director la Vămi. Andi (Alexandru Neagu – n.m.), care are întotdeauna gustul aventurii, neştiind cum s-o mai scoată la capăt cu certurile din această direcție şi cu denunțurile care le urmează şi îl plictisesc, m-a aruncat între ei ca pe un câine în mijlocul unui joc de popice. Are un fel de bucurie sadică să vadă dacă o să-mi frâng sau nu gâtul. Nu mă întreabă dacă vreau; îmi spune că s-a hotărât. Eu am impresia pe care am avut-o când am sărit întâia oară de pe trambulină. Nu ştiu nimic despre vămi. N-am condus niciodată un serviciu. Rolul meu în minister a fost numai acela de referent, cu răspundere intelectuală şi numai pentru munca mea.”*[11]

[9] Mircea Vulcănescu, *Spre un nou medievalism economic. Scrieri economice*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, cuvânt înainte de Toma Roman, Bucureşti, Edit. Compania, 2009, p. 320.

[10] *Ibidem*, p. 329–334.

[11] Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu*: *Profil spiritual*, Bucureşti, Edit. Eminescu, 2001, p. 76.

Un subordonat îl întâmpină sentențios: „Domnule director, pentru a reuşi aici, cineva trebuie să fie sau un naiv, sau o canalie." Amintirile din timpul şefiei de la Vămi lasă impresia unui adevărat şoc cultural: „...aproape toți inspectorii vamali, când îți vorbesc, fac cu ochiul. Serviciul ar merge minunat, dacă n-ar fi intrigăraia." Evident, apar şi presiunile şi cererile de favoruri. Un oarecare Bălăcescu, chiar în biroului ministrului Neagu, cere o scutire ilegală de taxe vamale. Scena este relatată astfel: „încerc să îi rezist cu textele (legii – n.m.). Dl Bălăcescu, ca să mă convingă, îmi amenință copiii. Nu mă dau bătut. Atunci deputatul I., aflat în cabinet, mă întrerupe arțăgos: – Cum, dumneata crezi în lege? M-am uitat la el şi i-am răspuns cu ciudă: – Nu, fac sport."

Aşadar, sintetizând, circuitul presiunilor arată astfel:

> „(…) *pentru orice chestiune nedreaptă, dacă ai respins pe solicitator, vine din nou la tine însoțit de-un gazetar. Dacă-l respingi şi pe el, vine cu un deputat. Pe urmă, cu un ministru. Şi dacă chestia e mare, vine şi cu Consiliul de Miniştri. Va trebui să fac o listă a intervențiilor. Fiecare cu chestiile lui. Contribuție frumoasă la lămurirea esenței regimului nostru parlamentar.*"[12]

Vulcănescu a recunoscut întotdeauna influența pe care Nae Ionescu a avut-o asupra sa. A preluat numeroase idei de la acesta despre clivajul dintre fondul cultural românesc şi forma instituțională a statului modern. În haine de funcționar al acestui stat, pe care, teoretic, îl considera străin şi opresiv față de societate, Vulcănescu resimte o tensiune acută între această concepție comprehensivă, propria sa etică şi practicile reale cu care se confrunta şi care sabotau atât ideea de stat modern, cât şi conduita sa morală. Funcționar hiper-corect, el resimte profund hărțuielile la care este supus şi imperativul aplicării implacabile a legii. O tensiune care e transformată în cugetări:

> „*Adevărul e că, luptând pentru «legalitate», lupt acum exact împotriva ideilor mele de totdeauna. Şi, mai ales, în contra vieții.* (…) *noi punem bariere. Ca bolovani în calea unui râu, care trece pe alături. (...) Şi totuşi, trebuie să aplici legea. E un fair-play la care ai consimțit față de tine însuți. (...) Şi totuşi, procedând astfel, îmi dau seama că-mi trădez convingerea intimă, că angajamentul meu «legalist» trădează nu numai pe Nae Ionescu şi tot ce ştiu de la el, dar şi disprețul specific românesc față de norma abstractă, necesară şi universală, adică impersonală, şi predilecția noastră spre hatâruri. Nu-ncape îndoială că, la fel cu tata, lucrez azi pentru România modernă, pentru europenizare. Trădător?*"[13]

Reflecțiile prilejuite de experiența de la Vămi nu sunt singulare. Încă de pe vremea când era student la Paris, Vulcănescu, într-un text nefinalizat, se întreba

[12] *Ibidem*, p. 78.
[13] *Ibidem*, p. 80.

dacă „favoritismul” nu ar trebui, cumva, privit cu ochii „cercetătorului de fapte naturale”. Pentru că, scrie el, „răul nu e favoritismul însuşi”, pe care îl vede decurgând din unele obiceiuri ale organizării semi-feudale din istoria fanariotă, ci „regimul ipocriziei”, rezultat al nepotrivirii dintre statul modern şi practicile sociale care continuă să funcționeze, deşi formal sunt decretate ca inexistente. Interesant este că, în aceste reflecții, Vulcănescu consideră neîntemeiată critica democrației parlamentare româneşti, pentru că aceasta nu era una veritabilă, ci doar o „maimuțărie”, o „adaptare superficială a unor elemente valabile într-un ansamblu de condițiuni de aiurea la organizarea treburilor noastre obşteşti – cu totul deosebite ca structură”. Spre deosebire de el, atât Nae Ionescu, cât şi alți discipoli ai acestuia considerau că regimul democrației parlamentare este *în sine* un eşec al modernității. Pentru Vulcănescu, răul societății nu era generat de democrație, originea sa trebuind căutată în altă parte: „viciul cel mare al vieții noastre publice (...) e lipsa de pregătire politică a populației. Lipsa de bază națională a politicii, începând cu lipsa intereselor de apărat. Lipsa de legătură cu trecutul şi cu tradițiile noastre proprii, care ne stăpânesc din subconştient (...)” Prin urmare, dacă atacarea democrației autohtone era o țintă falsă şi soluțiile alternative anti-democratice, inspirate de fascismul lui Mussolini sau de Maurras, erau şi ele la fel de lipsite de fundament[14].

Apropo de raportul dintre practicile „favoritismului” şi cele birocratic-impersonale ale statului modern, unele însemnări nepublicate ale lui Vulcănescu arată concepția mai degrabă originală pe care o avea acesta asupra chestiunii reformării statului. Intitulate chiar *Considerațiuni în legătură cu reforma statului românesc*, nedatate (încadrabile, în mare, în prima parte a anilor ’30, după anumite indicii pe care le vom explicita mai jos), constituind suportul unei conferințe publice, însemnările pornesc de la următoarea constatare: „orice idee de stat este, în acelaşi timp, şi un *reflex al echilibrului* care există la un moment dat între diferitele forțe sociale; şi un *mit* prin care grupările sociale în conflict îşi reprezintă nevoia acestui echilibru” (sbl.m.). Refuzând de la bun început perspectiva evoluționist-hegeliană, istoricizantă, asupra ideii de stat (ca rezultat şi semn al progresului), statul este definit de Vulcănescu ca o construcție fictivă ce reflectă raportul de forțe dintre clasele sociale, precum şi ca mit ce are rolul de a justifica acest aranjament social şi de putere. În ceea ce priveşte posibilitatea de a reforma statul ca realitate socială, Vulcănescu nu ezită să-şi declare pesimismul:

> „(…) *facem parte din grupul acelora cari cred extrem de puțin în însemnătatea reformelor sociale şi care cred că foarte multe reforme nu schimbă decât cuvintele cu care desemnăm anumite lucruri care rămân neschimbate! Şi, de aceea, nu avem decât foarte mică încredere în puterea acțiunii şi credem, dimpotrivă, în puterea structurilor şi-a conformațiilor spirituale, altfel zis nu cred că suntem pentru că ne*

[14] Mircea Vulcănescu, *Opere* II. *Chipuri spirituale. Prolegomene sociologice*, Bucureşti, Edit. Univers Enciclopedic, 2005, p. 786.

silim să facem, ci facem ceea ce ne lasă să facem, ceea ce suntem. Suntem adică dintre cei care cred că, oricât de îndrăznețe ar fi unele cuvinte, şi oricât de amenințătoare ar fi unele perspective, există o realitate structurală românească de care se lovesc aceste perspective şi aceste amenințări, realitate care opreşte, ca un filtru, realitățile, şi nu lasă să treacă decât cuvintele care le exprimă. (...) Voi încerca deci să vă arăt astă seară povestea unui conflict al raportului dintre o realitate şi o ficțiune: neamul şi statul românesc." (A.V.)

Vulcănescu consideră că statul românesc modern a fost fondat pe „mitul burgheziei" (pe care o considera, în termenii lui Caragiale, „admirabilă, dar inexistentă"), având rolul de a fi „tutorele" acestei categorii sociale, de a o inventa, am spune noi, atât prin întreținerea funcționărimii de stat, cât şi prin generarea unor industriaşi români prin politici protecționiste, subvenții şi comenzi de stat. Astfel, narațiunea modernizării de tip occidental „ascunde funcția reală a statului care e aceea a formării burgheziei şi, deci, a acumulării prin stat de la străinii mai bogați". Mai departe, arată Vulcănescu, statul devine un instrument de captare a resurselor de către diverse grupuri sociale aflate în concurență. În momentul în care un grup social capturează statul şi „uită" să lase, temporar, accesul la resurse altui grup (descriere lipsită de romantism a alternanței democratice), există riscul unor tensiuni:

„…dreptatea socială nu se realizează în România prin atribuirea fiecăruia a dreptului său, cât prin faptul că grupurile sociale abuzează pe rând. Aşa că se realizează o equi-repartiție a avantajelor ce derivă din existența statului, pe care n-o tulbură decât prelungirea peste măsură a guvernării unui singur grup. Aşa că forțele care explică raporturile de impacientă la dobândirea puterii sunt legate de urgența nevoii grupurilor din opoziție de a-şi ameliora situația prin stat. (...) Partidele politice devin revoluționare de îndată ce sunt amenințate pretențiile păturii din burghezie pe care se sprijină." (A.V.)

Odată cu marea criză din perioada interbelică, acest aranjament a fost supus unor presiuni puternice, iar în opinia publică a timpului o temă recurentă a fost aceea a „reformării" sau „simplificării" statului, pentru a reduce deficitele bugetare. Având în vedere acest indiciu, putem situa în acea perioadă textul inedit evocat aici. Care era soluția „simplificării" avansată de economistul Vulcănescu? În primul rând, renunțarea la „tutelarea burgheziei": „A simplifica statul înseamnă deci ca statul modern românesc să renunțe la misiunea pentru care a fost creat: tutela burgheziei. Ceea ce ar fi o revoluție în deplinul sens al cuvântului." Soluția de fond era însă ieşirea din ficțiune: „(…) să lepădăm ficțiunea şi să ne creăm o normă din însăşi realitățile în care trăim; să stabilim valorile în slujba cărora să fie statul." În dimensiunea administrativă, crearea unei norme din practicile existente însemna, de fapt, transformarea „venalității funcțiilor" (adică a accederii în poziții de stat pe bază de favoruri şi mită) în regulă administrativă. Drept exemplu mai

concret, Vulcănescu dădea sistemul notarilor din Franța, în care, se pare, nu puteai ajunge doar prin simpla calificare, ci şi prin cumpărarea dreptului de a profesa.

Dincolo de aceste reflecții destul de filosofice despre tensiunea dintre fondul practicilor sociale şi forma statului modern, prilejuită de diversele hatâruri cerute şi refuzate, la Vămi, Vulcănescu intră în contact cu o lume economică mult mai spectaculoasă, vorace şi versatilă. Grupurile economice erau extrem de puternice şi exercitau suficientă presiune încât să determine emiterea de legi favorabile, renunțarea la proiectele legislative contrarii intereselor lor sau dărâmarea guvernului, atunci când opoziția se afla „pe val” şi putea fi antrenat un curent anti-guvernamental. Negocierile dintre autorități şi aceste grupuri luau forme dure şi se foloseau, intens, mijloacele de spionaj industrial şi tehnicile de ascultare a telefoanelor. Vulcănescu, altfel riguros în aplicarea legii, nu se dă nici el în lături să recurgă la aceste mijloace atunci când grupul petroliştilor (cunoscuți în presa vremii drept „Prinții Petrolului”) se opune vehement intenției sale de a impune o taxă de 12% pentru importurile şi exporturile de petrol. Ce se întâmplase? Petroliştii au protestat față de taxă, în cadrul unei audiențe la ministrul Finanțelor de atunci, Victor Antonescu (sub primul guvern Tătărescu), înaintând, drept argument, cifre despre pierderile care vor fi suferite de industrie. Cifrele erau însă false, iar Vulcănescu demontează argumentarea, aflându-se în posesia cifrelor reale pe care le obținuse, conform propriei sale mărturii, prin „spionaj industrial”. În cele din urmă taxa va fi impusă, deşi nu imediat, deoarece contextul nu o permitea, un rol în identificarea momentului oportun jucându-l ministrul Antonescu, cu mai mare experiență decât inflexibilul Vulcănescu[15].

În *Cuvântul de rămas bun* către funcționarii din Vamă, Vulcănescu surprinde din nou tensiunea dintre respectarea strictă a legii şi obiceiurile reale din administrație:

> „*În organizarea realistă a relațiilor dintre semeni, intransigența puterii publice este plină de foloase pentru individ, ca şi pentru obşte. Tendința organelor administrative de «a face bună gospodărire», trecând peste legi, vine dintr-o îndătinată confuzie între ordinea administrativă şi cea politică. Mi-a fost dat să văd uneori această concepție atât de înrădăcinată în societatea noastră, încât uneori m-am întrebat dacă e vorba într-adevăr de un păcat sau dacă nu e vorba decât de o formă specială de înțelegere a faptului administrației, caracteristică pentru unele popoare. S-ar putea să fie aşa*.”[16]

Pe Nae Ionescu îl va „trăda” nu doar intelectual, ci la modul propriu, în momentul în care şi acesta îi va cere un favor personal, şi anume aducerea în țară a unui Maibach luxos, fără plata taxelor vamale. Evident, elevul şi chiar discipolul nu face rabat de la lege nici în fața maestrului. Cariera de „Don Quijote” al Vămilor se va încheia din momentul în care Vulcănescu descoperă, cu totul

[15] Mircea Vulcănescu, *Există o România*, „Manuscriptum”, XXVI, nr. 1-2, 1996, p. 182.
[16] Idem, *Spre un nou medievalism economic…,* ed. cit., p. 264.

întâmplător, în concediu fiind, un iaht care făcea contrabandă cu alcool. Iahtul aparținea lui Eduard Mirto, fost ministru al Comerțului şi Industriei (1930) şi al Comunicațiilor (1932–1933), membru marcant al Frontului Românesc condus de Vaida-Voevod. Cazul a stârnit un mare scandal mediatic. Aflăm că cel care intervine în favoarea contrabandistului este acelaşi Nae Ionescu – ce încasează un al doilea refuz de la Vulcănescu, pe care acesta îl „liniştește", spunându-i că nu crede că vor exista repercusiuni asupra fostului ministru ci, mai degrabă, că el va pierde postul de director la Vămi. Lucru ce s-a întâmplat întocmai. Prin intervenția lui Mircea Cancicov, pe atunci ministru de Finanțe, Vulcănescu este mutat de la Vămi la Datoria Publică, de unde va redacta apoi memoriile asupra datoriilor țării şi veniturilor naționale afectate de criză. Acelaşi Cancicov intervine pentru Vulcănescu când acesta îşi permite gestul sfidător de a vota împotriva Constituției lui Carol al II-lea, rămânând astfel, mai departe, la Datoria Publică, deşi votul negativ i-a costat pe alți funcționari demiterea.

Despre perioada de la Datoria Publică, unde ajunge director în iulie 1937, ştim, din propriile sale CV-uri, că ar fi „pregătit, timp de mai mulți ani, de-a lungul mai multor regimuri, terenul şi condițiile tehnice ale operațiilor de naționalizare, conversiune şi răscumpărare a Datoriei publice externe a României"[17]. Înainte de a ajunge director, este interesant de amintit, pentru a vedea concepția lui Vulcănescu despre chestiunile tehnice legate de datoria externă a României şi de echilibrul unor date macrofinanciare în contextul efectelor Marii Crize, o analiză inclusă ulterior într-un *Memorandum* din 1936 asupra raportului făcut de Roger Auboin, unul dintre experții trimişi de Banca Națională a Franței între 1928–1933 pentru a coordona guvernul român în încercarea de a limita deficitele bugetare şi de a deveni, astfel, un partener credibil față de creditorii internaționali.

Roger Auboin considera că dificultățile financiare ale guvernului de a asigura capacitatea plății datoriei externe erau provocate şi de o creştere nejustificată a masei monetare, începând cu 1931, adică de un fenomen inflaționist. Creşterea masei monetare, considera expertul, ar fi antrenat o creştere a puterii de cumpărare interne şi, astfel, ar fi condus la o dereglare a balanței comerciale în favoarea importurilor. Drept soluție, Auboin propunea provocarea deflației, ceea ce ar fi antrenat scăderea puterii de cumpărare pe piața internă a României, pentru a asigura Băncii Naționale capacitatea de a folosi devizele în scopul achitării datoriilor externe, şi nu a susținerii masei monetare suplimentare din interior. Vulcănescu analizează cifrele macroeconomice şi contestă punctul de vedere al expertului francez, arătând că importurile au continuat tendința de scădere înregistrată în anii crizei. În plus, dacă, teoretic, o creştere a pieței interne poate antrena creşterea importurilor într-o economie liberă, într-una tipică a României, unde comerțul exterior este dirijat de stat, nu a dus la acest rezultat[18].

[17] Idem, *Autobiografie*, „Manuscriptum", XXVI, nr. 1-2, 1996, p. 17.
[18] Mircea Vulcănescu, *Memorandum. Le problème du transfer,* 1936, p. 31.

De fapt, dificultățile create de capacitatea de plată a datoriei externe nu au fost, consideră Vulcănescu, atât efectele unei politici interne inflaționiste, cât efectul unei conjuncturi internaționale: anume, încercările guvernului român de a achita datoriile externe prin orientarea exporturilor către țările creditoare occidentale (pentru a echilibra balanța comercială şi a obține devizele necesare) s-au lovit de politicile protecționiste ale acestora. Astfel, România se afla într-o situație fără ieşire: pe de o parte, presată să plătească datoria externă, pe de alta, incapabilă de a obține noi credite, din cauza condițiilor de împrumut „inacceptabile”, a imposibilității de a obține devize prin echilibrarea balanței comerciale cu țările creditoare şi a faptului că acolo unde exporturile aveau piață de desfacere, devizele obținute nu puteau fi transferate în contul datoriilor. În concluzie, „imposibilitatea României de a face față plăților către străinătate nu provine din politica sa economică, ci din situația generală şi, în mod special, din cauza politicii protecționiste impuse produselor agrare de statele creditoare”[19]. Soluția preconizată de expertul francez ar fi dus, argumentează Vulcănescu, la o contracție economică internă şi la o nouă scădere a venitului național.

În preajma războiului mondial, Vulcănescu este trimis în misiuni cheie ce țineau de relațiile economice ale României: în 1939, apoi în iunie 1940, efectuează vizite la Paris şi Londra, reprezentând interesele financiare ale statului român, în contractarea unor împrumuturi şi în a face „lobby” pentru prezența anglo-saxonă pe piața românească. Într-un articol publicat, cu ocazia ultimei vizite, în periodicul britanic „The Banker”, Mircea Vulcănescu observă izolarea tot mai mare a României față de piața financiară anglo-saxonă şi prezența crescândă a Germaniei, care oferă prețuri avantajoase pentru piața românească: România este țară debitoare față de țările vestice, dar nu mai reuşeşte să echilibreze balanța de plăți, impulsionând importurile către țările creanțiere, nu poate, în schimb, să îşi vândă mărfurile decât pe piața Europei Centrale – unde dominantă e Germania. Practic, înainte de a deveni aliat politic al Germaniei, România ajunsese, în urma conjuncturii economice internaționale, în sfera de dominație a acesteia. Ca soluție pentru echilibrarea acestei dominații, Vulcănescu propunea orientarea pieței anglo-saxone către produsele industriale de calitate medie din România, pe care ar putea să le achiziționeze la un preț egal cu cel oferit de Germania[20].

4. SUBSECRETAR DE STAT ÎN GUVERNUL ANTONESCU

Vulcănescu ajunge subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe al guvernului Antonescu în urma recomandărilor făcute de George Cretzianu (ministru de Finanțe între 1940–1941), din proprie inițiativă, către mareşalul Antonescu însuşi. Cretzianu îi confirmă lui Vulcănescu, în timpul reținerii în închisoarea de la

[19] *Ibidem*, p. 38–39.
[20] Arhivele CNSAS, Dosar Al. Marcu şi alții, vol. 19, f. 64–72.

Arsenal, acest lucru, explicând că fusese impresionat de prestația lui în dosarul valorilor ungare[21]. Inițial, Vulcănescu încearcă să refuze, trimițând o scrisoare lui Mihai Antonescu în care caută să decline „oferta"[22]. De altfel, îl refuzase, într-o primă instanță, şi pe Mircea Cancicov, pe timpul guvernării legionare, când i se ceruse acelaşi lucru, principalul motiv al refuzului fiind lipsa de abilitate în a colabora cu legionarii[23].

Într-o declarație dată în primele faze ale acuzării sale ca parte a lotului secretarilor de stat ai guvernului Antonescu, Mircea Vulcănescu descrie episodul numirii sale în guvernul Antonescu astfel:

> *„Am fost chemat, la telefon, în dimineața de 25 ianuarie 1941, la ora 6 dimineața, din partea Dlui Conducătorul Statului, fiind întrebat dacă accept funcțiunea de Subsecretar de Stat la Ministerul de Finanțe. Nu mai văzusem pe Conducătorul Statului decât o singură dată înainte, la Preşedenția Consiliului de Miniştri, într-o audiență colectivă de serviciu cu Ministrul Finanțelor de*

[21] Mircea Vulcănescu a participat la negocierile de la Budapesta privitoare la cedarea Ardealului de Nord către Ungaria, consecință a dictatului de la Viena. Mai târziu, Cretzianu va proba prin scrisoare pentru a servi ca mărturie în procesul în care va fi implicat Vulcănescu: „Într-adevăr îți pot confirma că alegerea a fost făcută în urma recomandării mele către Generalul Ion Antonescu, ca unul ce te consideram ca cel mai capabil tehnician dintre funcționarii Ministerului de Finanțe pentru a împlini această însărcinare. În mai multe rânduri îi vorbisem de calitățile D-tale, de care avusese, de altfel, ocaziunea să se convingă personal, cu prilejul conferinței ce a avut loc pentru stabilirea punctului nostru de vedere în diferendele de pe urma cedării Ardealului de Nord." (Cf. ACNSAS, Dosar Al. Marcu şi alții, vol. 19, f. 103–104).

[22] Iată o parte din scrisoarea prin care Vulcănescu răspundea lui Mihai Antonescu: „Vă rog să judecați toate acestea cu ochiul obiectiv al omului de stat şi veți vedea independent de orice aprecieri personale – că este cuminte şi necesar să fiu ținut unde sunt. Sunt gata să dau, ca totdeauna, conducătorilor mei direcți, tot ajutorul pe care înțeleg să mi-l ceară până la stoarcerea puterilor mele trupeşti şi sufleteşti, dar sunt convins că cu un ministru priceput şi om de meserie, ca cel pe care îl avem, sprijinit de râvna şi priceperea conducătorilor de direcții, Ministerul de Finanțe nu are nevoie de subsecretar de stat. Împrejurări politice îl pot impune – şi asupra lor nu mă pot pronunța, nefiind competent – considerațiuni tehnice în care am oarece pricepere – îmi spun însă hotărât că nu." (Cf. ACNSAS – Dosar Al. Marcu şi alții, vol. 15, f. 137).

[23] Mircea Vulcănescu evocă acest episod într-o declarație-interogator datată 17 octombrie 1945, în primele faze ale procesului lotului Alexandru Marcu: „(...) când domnul Mircea Cancicov a fost numit titular al departamentului Economiei Naționale, m-a solicitat şi domnia sa, cu care lucrasem cât timp fusese titular la Finanțe – să fiu Subsecretarul său de Stat la acel departament. Aceasta în timpul guvernării legionare. În urma discuțiilor avute cu dânsul asupra condițiilor guvernării şi asupra programului său, am refuzat, mulțumindu-i pentru încrederea arătată; sfătuindu-l însă să-şi caute colaboratori dintre oamenii regimului, ca unii ce l-ar fi putut ajuta mai cu folos, problema esențială la acel departament nefiind în acel moment nepriceperea tehnică, cât abilitatea şi capacitatea de conlucrare politică cu acel regim. În ce mă priveşte personal, nu aveam în afara legăturilor personale, cu aproape toți fruntaşii generației mele intelectuale, de orice observanță politică, şi a respectului ce mi s-a arătat cu prilejul diferitelor atitudini neconformiste pe care fusesem adus a le lua în cursul carierei mele administrative – niciun aport să-i aduc pe acest teren. Domnia sa a înțeles considerațiile mele şi s-a adresat altora." (Cf. ACNSAS, Dosar Al. Marcu şi alții, vol. 21, f. 249–25).

atunci, Dl. Cretzianu, cu Directorul Div. Economice din Ministerul de Externe, cu Dl. Valer Pop şi cu Dl. Mircea Niculescu, în legătură cu problemele Datoriei Publice în discuție între Români şi Unguri în urma arbitrajului de la Viena, care se discutau pe atunci la Budapesta. Am cerut interlocutorului meu, telefonic, timp să mă gândesc, şi am stat de vorbă cu membrii familiei mele care, date fiind împrejurările, nu m-au încurajat să primesc. Se isprăvise tocmai rebeliunea; politică nu făcusem până atunci; situația externă era încurcată şi ne găseam într-o conjunctură nu tocmai potrivită ideilor mele care, pe atunci, speram într-o victorie anglo-saxonă. Rusia, pe acel timp, era încă în neutralitate față de războiul european început între statele din apus. Copiii mei, în special, influențați de cele petrecute de curând cu oamenii politici ai fostului regim, stăruiau: «să nu primeşti să fii ministru, că vezi că miniştrii isprăvesc ori împuşcați, ori în puşcărie.»[24]

Am stat şi am reflectat în cursul zilei şi, către seară, am trimis o scrisoare Domnului Mihail Antonescu, pe atunci Ministru de Justiție – despre care ştiam că este un om de încredere al Conducătorului Statului şi cu care avusesem relații camaradereşti şi profesionale mai întâi în Uniunea Universitară pentru Societatea Națiunilor, unde făcusem conferințe în acelaşi ciclu şi, mai târziu, la Direcția Datoriei Publice, unde în calitate de avocat specializat în dreptul internațional, venise să discute cu mine unele probleme legate de profesiunea sa, privitoare la Datoria Publică.

În această scrisoare, a cărei copie o am, i-am arătat greşeala ce cred că se face luând, în acele vremuri, un Director din minister care-şi cunoaşte meseria şi care e greu de înlocuit, spre a-l transforma în Subsecretar de Stat, funcțiune în care e uşor să se găsească postulanți. I-am amintit că nu am făcut şi nu înțeleg să fac politică şi că, dacă ar fi după dorințele mele, aş prefera să roage pe Conducătorul Statului să se gândească la altcineva. Dacă totuşi acesta consideră că în împrejurările în care ne aflăm, chemarea pe care mi-o face echivalează cu un ordin militar, înțeleg ca funcționar al statului ce sunt, să accept acest ordin. Nu am mai primit niciun răspuns până a treia zi, când am luat cunoştință din ediția specială a ziarelor şi dintr-un telefon al fostului ministru Cretzianu, care mă întreba dacă trebuie să trimită automobilul spre a depune jurământul – că am fost numit Subsecretar de Stat.”[25]

În guvernarea Antonescu, atribuțiile lui Vulcănescu la Finanțe depind de ministrul pe care îl are. În timpul ministeriatului condus de generalul Stoenescu, total străin de domeniu, Vulcănescu este, practic, adevăratul ministru de Finanțe. Pe timpul ministeriatului lui Alexandru Neagu însă, atribuțiile sale sunt mai

[24] Soția sa, Margarita Vulcănescu, relatează astfel episodul numirii şi modul în care aceasta le-a influențat viața: „Ar fi preferat să meargă la război, pe câmpul de luptă. Şi Antonescu a spus: acesta este un ordin în timp de război, ordin ca la armată: să fie subsecretar de stat! Mereu zicea: *Să mă lase ori să mă lupt, ori să mă lase să fiu la Datoria Publică! Pentru că ştiu de atâția ani să mă ocup de lucrul acesta. Pot să fac ceva mai eficace!”* (...) Când era vorba de buget, trei zile şi trei nopți stătea la minister. Acolo se rădea, acolo mânca şi... cine ştie ce mânca.” (în Zoltán Rostás, *Chipurile oraşului...,* ed. cit., p. 88).

[25] Cf. ACNSAS, Dosar Al. Marcu şi alții, vol. 21, f. 249–251.

restrânse şi, de altfel, intră în conflict cu şeful său, încercând de două ori – fără succes – să îşi dea demisia[26].

Ca subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe, Mircea Vulcănescu, pe lângă treburile generale ale bugetului, intervine în spețe economice concrete, cum ar fi dosarul Şantierelor Navale Galați, ce intraseră în vizorul germanilor, reuşind să contramandeze unele convenții economice defavorabile părții române, să reducă exportul de materii prime către Germania, colaborând la o politică financiară şi economică atât de eficientă, încât România, în perioada războiului, a reuşit să îşi dubleze cantitatea de aur de la BNR (ajungând la 24 şi jumătate vagoane de aur) – caz unic pentru o țară participantă la Al Doilea Război Mondial. Impulsionează condiționat modernizarea armatei române, toate achizițiile fiind păstrate în interiorul țării pentru eventualitatea (deja preconizată) schimbării alianțelor[27]. Toate aceste detalii, documentate solid, vor fi prezentate de Vulcănescu într-un memoriu redactat pentru procesul politic bazat pe principiul răspunderii colective, în urma căruia a fost condamnat la opt ani de temniță grea şi la confiscarea averii.

Există unele indicii despre planurile de după război ale lui Vulcănescu cel puțin pe plan editorial în cazul în care ar fi rămas în libertate. Ca funcționar, a lucrat o vreme pe postul vechi de director la Datoria Publică, participând, în condițiile în care spectrul arestării era mereu prezent, la lucrările economice de fundamentare a poziției statului român la negocierile de pace de la Paris. Din toamna lui 1946 începe însă procesul lotului de demnitari ai guvernului Antonescu. Până la proces, Vulcănescu schițase planul lucrării sale de doctorat în economie, intitulată *Problemele economiei româneşti după Al Doilea Război Mondial.* Din schiță au rămas o introducere şi planul pe capitole al lucrării. În mod sugestiv, introducerea e precedată de o triplă dedicație: tatălui său, funcționar economic al României interbelice, profesorilor (menționați în ordinea Dimitrie Gusti, Nae Ionescu şi Virgil Madgearu) şi „tovarăşilor mei de generație". Planul foarte larg al tezei de doctorat (capitolele merg de la sisteme economice globale la economia națională, abordată apoi pe fiecare nivel sectorial) este justificat atât prin experiența acumulată în cadrul Ministerului de Finanțe, cât şi prin necesitatea existenței unei perspective care să surprindă integrator, dintr-un punct de vedere „românesc", esențialul din fiecare din domeniile abordate. Amploarea tezei o mai justifică Vulcănescu, făcând trimitere la „înclinarea sociologică" datorată lui Gusti, încercărilor de sinteză specifice lui Madgearu şi abordării originale, cu priză la realitate şi dincolo de stereotipii, datorată „altui dascăl" nenumit, care este însă

[26] Mărturia asupra acestor tentative de demisie a fost dată de Alexandru Neagu fiicei lui Vulcănescu, Ioana-Maria-Margareta Vulcănescu. Nu am însă nicio mărturie despre conținutul conflictelor dintre ministru şi subsecretarul său de stat. Paradoxal, Neagu era singurul dintre cei trei miniştri de Finanțe (ceilalți doi fiind gen. Stoenescu şi Gheron Netta) pe care îl cunoştea personal, chiar până la a-l descrie ca „prieten" în declarația-interogatoriu citată mai sus.

[27] Activitatea din această perioadă e descrisă pe larg în Mircea Vulcănescu, *Ultimul cuvânt*, Bucureşti, Edit. Humanitas, 1992.

uşor de intuit – Nae Ionescu[28]. Un alt proiect de cercetare, structurat deja pe capitole fişate fiecare în parte (ceea ce înseamnă că scheletul lucrării era deja construit, urmând etapa redactării), fusese conceput în octombrie 1945 şi era intitulat *Karl Marx şi economia contemporană*, în care Vulcănescu intenționa să discute teoria marxistă atât din punctul de vedere al noilor teorii economice, cât şi din punctul de vedere al sociologiei.

Deşi convins, după cum am văzut, că statul modern român este o creație superficială, contrară practicilor sociale şi economice ale societății, Vulcănescu şi-a făcut riguros datoria de funcționar, pe care a descris-o la proces, de altfel, ca pe o tradiție familială: „(…) slujbaş, fiu şi nepot de slujbaş, nu am avut alt patron decât pe stat, pe care l-am slujit din toate puterile, ori de câte ori am avut prilej”[29]. Constantin Noica evocă un episod similar, în care Vulcănescu, în timpul războiului, afirma: „(…) bunicul meu a fost agent fiscal la țară, tatăl meu a ajuns secretar general la finanțe, eu am urcat până la treapta de subsecretar de stat”[30]. Într-un mod, poate paradoxal, acest angajament care poate părea cuminte şi „burghez” i-a adus moartea, spre deosebire de mulți colegi de generație care s-au aruncat cu capul înainte în aventuri politice, dar au reuşit să scape, la timp, de urgia istoriei.

5. CÂTEVA OBSERVAȚII DE FINAL

Perioada interbelică, pentru statul modern, este una în care decidenții politici au tot mai mult nevoie de **tehnicieni**. Complexitatea vieții economice interne şi conjunctura internațională au un dublu efect: pe de o parte, restrâng drastic capacitatea de manevră a guvernelor; pe de alta, deciziile guvernamentale au nevoie, tot mai mult, de fundamentări atente, de studii, de ceea ce astăzi numim experți. Lucru intuit cu pertinență de Dimitrie Gusti şi de Virgil Madgearu, chiar dacă ei înşişi erau depăşiți deseori de evoluțiile societății; aceştia au întemeiat şi primele instituții menite furnizării de specialişti sau tehnocrați capabili să fundamenteze ştiințific reformele politice. Mircea Vulcănescu a colaborat cu amândoi. Am văzut chiar din experiența lui că tehnicienii, la rândul lor, sunt dominați de grupările economice puternice şi, pentru a impune deciziile, au nevoie de actorii politici, care au abilitatea de a intui momentele potrivite implantării unor măsuri care stârnesc împotrivirea. Este o relație care creează o dublă dependență, cea a omului politic şi a expertului, determinând forțe echivalente de negociere şi o perpetuă căutare a definirii rolurilor. Astfel, sub fațada regimurilor carlist, antonescian sau de altă natură, ia naştere această relație definitorie pentru timpurile noastre între decidentul politic şi expert, relație care, cu tot eşecul economic al României Mari, părea mai solidă pe atunci decât în zilele noastre, când capacitatea

[28] Mircea Vulcănescu, *Spre un nou medievalism economic...,* ed. cit., p. 392–402.
[29] Idem, *Ultimul cuvânt*, ed. cit., p. 36.
[30] Marin Diaconu, *op. cit.*, p. 127.

de negociere a guvernelor față de grupurile industriale sau față de creditorii internaționali pare inexistentă.

Vulcănescu în haine de funcționar economic este acelaşi şi, totodată, diferit de Vulcănescu prietenul celor din tânăra generație, sau de Vulcănescu ucenicul mentorilor săi, sau de Vulcănescu „familistul". Avem în fața noastră tot atâtea felii de viață care, la nivel micro, ne arată o parte din viața cotidiană interbelică şi modul în care o persoană reuşeşte să îşi „negocieze" strategia de viață într-un context dat. Prima impresie a acestui tablou este de hazard, de evoluții impredictibile încadrate doar de unele condiții de status social caracteristice vremii. Deşi provenind dintr-o familie de funcționari, Vulcănescu ajunge să fie el însuşi funcționar mai degrabă în urma implicării într-un complot politic decât în urma unui traseu prestabilit de tradiția familială. Deşi vocația pare să îi fie alta, totuşi, ca funcționar, se implică serios în posturile în care va fi numit, atât practic, ca decident, cât şi teoretic, prin contribuțiile economice. După ce terminase *Dimensiunea românească a existenței*, se pare că interesul său se deplasa tot mai accentuat către problematica economică, pe care ar fi vrut să o abordeze intens. Greu de spus, aşadar, din acest punct de vedere, dacă Vulcănescu a fost mai filosof decât economist sau mai economist decât filosof. El însuşi a ținut să păstreze mereu active legăturile de concepție cu mentorii săi, un sociolog, un economist şi un filosof.

Dar toată această discuție este, probabil, caducă. El însuşi nu suferea din cauza faptului că nu deținea o etichetă clară care să-i definească statutul. Altele erau provocările cărora trebuia să le facă față. Un om poate dori să fie multe, poate avea multe înclinații, de la cea de preot (conform mărturiei propriei soții) la cea de negociator cu creditorii internaționali, cum a fost cazul lui Vulcănescu. Poate să fi fost un soț şi un tată excepțional, dar a riscat gesturi care i-au pus în pericol familia. Nepotrivirea dintre înclinațiile personale şi atribuțiile impuse de context produce o tensiune care nu poate fi eliminată din viața unui om, o nepotrivire care poate fi cauza unei fertilități intelectuale superioare, datorită efortului crescut de înțelegere a situației, istoriei, sensului evenimentelor, dar poate fi şi cauza risipirilor de energie în nenumărate direcții, care poate fi „gestionată" mai prost sau mai bine, prin plafonare sau printr-un efort de adaptare, prin sacrificarea libertății sau prin asumarea condiției şi transformarea ei dintr-una tiranică şi absurdă într-una semnificantă.